

14. Кудрявцев В.Н. Преступность и нравы переходного периода / В.Н. Кудрявцев. – М.: Гардарики, 2002. – С. 142–143.

15. Боротьба зі злочинністю у сфері підприємницької діяльності. – Х.: Право, 2001. – С. 183–184.

**Мирошніченко С.С. Кримінологічна характеристика лиц, со-
вершивших преступления против правосудия.**

Дается кримінологічна і соціально-психологічна характеристика суб'єктів преступлений против правосудия; проведен анализ корреляционных связей демографических, нравственных и социальных особенностей личности и ее антиобщественного преступного поведения, приведено обоснование социально-психологического портрета преступника.

Ключевые слова: *Преступления против правосудия, субъект преступления, лицо преступника и его личность, криминология, преступное поведение.*

**Miroshnichenko S.S. The criminological characteristics of people having
committed crimes against justice.**

The criminological and social and psychological characteristics of subjects of crimes against justice is given; the analysis of correlative demographic links, moral and social peculiarities, antipublic criminal behavior is held, the social and psychological picture of the offender is suggested.

Key words: *crimes against justice, the subject of crime, the perpetrator and his personality, criminology, criminal behavior.*

Стаття надійшла 2 липня 2012 р.

УДК 343.238

Н.І. Устрицька

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ ЗМІСТ ПОНЯТТЯ ПОВТОРНОСТІ ЗЛОЧИНІВ

Проаналізовано поняття повторності злочинів, ознаки, притаманні їй, та визначено серед них ті, які є обов'язковими та достатніми для визначення поняття повторності злочинів.

Ключові слова: *ознаки, злочин, повторність злочинів.*

Постановка проблеми. Неоднозначність у вирішенні питань про поняття, види та кваліфікацію повторності злочинів справляє негативний вплив на правозастосовну практику. Судам доводиться вирішувати не тільки питання покарання, а насамперед питання

кваліфікації злочинів, до числа найскладніших з яких належить відмежування повторності від одиничного злочину та інших видів множинності злочинів.

Відправною точкою вирішення таких питань є, безумовно, встановлення поняття повторності злочинів. Як слушно зауважено, поняття є не лише певним концентратом знань, підсумком пізнання на певному етапі, а й засобом для подальшого пізнання [1, с. 131].

Стан дослідження. У кримінально-правовій літературі вчення про повторність злочинів не є новим. Значний внесок у вирішення проблем кримінально-правової характеристики повторності злочинів зробили у своїх працях такі вчені, як М.І. Бажанов, О.О. Дудоров, І.О. Зінченко, М.Й. Коржанський, П.К. Кривошеїн, В.М. Кудрявцев, В.П. Малков, О.К. Марін, М.І. Мельник, В.О. Навроцький, Т.І. Созанський, А.А. Стрижевська, А.Н. Трайнін, В.І. Тютюгін та інші. Проте, в теорії кримінального права питання щодо поняття повторності злочинів, її видів, правил кваліфікації, відмежування від одиничних злочинів завжди були дискусійними і дотепер багато з них є спірними і не до кінця з'ясованими та потребують нового підходу до їх вирішення.

Метою статті є аналіз ознак повторності злочинів.

Виклад основних положень. Поняття повторності злочинів, як і будь-яке інше поняття, має дві основні характеристики: зміст та обсяг. Обсяг поняття – це відображена у свідомості множинність (клас) предметів (або явищ), кожний з яких має ознаки, зафіксовані в досліджуваному понятті [2, с. 403], а зміст – це відображена у свідомості сукупність властивостей, ознак і відношень предметів, ядром якої є відмінні істотні властивості, ознаки і відношення [2, с. 557]. Розкрити зміст аналізованого поняття можна через його визначення. При цьому потрібно виділити і охарактеризувати істотні ознаки повторності злочинів.

Оскільки повторність злочинів законодавчо закріплена у ст. 32 КК України, то необхідно виділити ознаки цього явища, які впливають із кримінального закону. Так, згідно з ч. 1 ст. 32 КК, повторністю злочинів визнається вчинення двох або більше злочинів, передбачених тією самою статтею або частиною статті Особливої частини цього Кодексу. При цьому ч. 1 та ч. 3 цієї статті КК визначають певні особливості злочинів, що можуть утворювати повторність, ч. 2 відмежовує повторність злочинів від одиничного продовжуваного злочину, а ч. 4 встановлює особливі кримінально-правові ситуації, за яких повторність відсутня. Крім того, можна сказати, що ст. 32 КК не визначає

повторність злочинів певною стадією їх вчинення. Повторність може утворити будь-який варіант поєднання закінчених та незакінчених злочинів одного виду чи однорідних злочинів. На наявність повторності також не впливає факт вчинення відповідних злочинів одноосібно чи у співучасті. Одним зі способів визначення поняття є номінальне визначення. Це такий прийом, при якому зміст поняття розкривається через пояснення терміна – синонім, етимологічна чи топонімічна довідка [3, с. 48].

У сучасній українській мові термін «повторність», «повторити», «повторювати» визначається як: 1) який буває, трапляється і т. ін. знову, вдруге; 2) робити знову, ще раз те саме; 3) повторювати свої слова, вчинки і т. ін. Відповідно повторність злочинів матиме місце у поведінці суб'єкта злочину в разі вчинення ним не одного, а кількох злочинів. Наприклад, вчинення послідовно двох крадіжок, чи вчинення одного дня грабежу, а іншого – хуліганства. Саме наведені та подібні випадки охоплюються поняттям повторності злочинів.

Одним із найпростіших способів виявлення основних властивостей досліджуваного поняття та формулювання його визначення є аналіз наявних у спеціальній літературі поглядів. Наприклад, М.І. Бажанов вважає, що повторність злочинів має місце тоді, коли вчинено два чи більше злочини, незалежно від того, чи була особа засуджена за перший з них. І відповідно виділив такі ознаки повторності злочинів: 1) вчинення двох або більше самостійних одиничних злочинів особою чи групою осіб; 2) одиничні злочини, які входять у повторність, вчиняються в різний час; 3) для повторності злочинів не має значення чи була особа засуджена за раніше вчинений злочин; 4) повторність відсутня, якщо за раніше вчинений злочин сплили строки давності притягнення до кримінальної відповідальності, або знята чи погашена судимість [4, с. 49–50].

В.О. Навроцький також виділив ознаки, які характеризують повторність злочинів, а саме: 1) посягання вчиняється шляхом повторення; 2) за перший злочин особа не була засуджена або ж була засуджена, однак цій судимості закон не надає кваліфікуючого значення; 3) у статті Особливої частини КК повторності надано значення ознаки складу злочину; 4) кожне з двох чи більше діянь становить собою окремий злочин [5, с. 348].

І.О. Зінченко, В.І. Тютюгін виділяють низку ознак повторності злочинів, зокрема, це вчинення особою (групою осіб) самостійних одиничних злочинів; злочини при повторності передбачаються однією

і тією самою статтею або частиною статті Особливої частини КК; тожні чи однорідні одиничні злочини, що утворюють повторність, можуть мати різний характер, бути простими чи складними; для поняття повторності немає значення, чи були злочини, з яких вона складається, закінченими, чи один з них був лише готуванням до злочину або замахом на нього; повторність виникає і в тих випадках, коли один або декілька злочинів, з яких вона складається, вчинені у співучасті; всі злочини, з яких складається повторність, вчиняються в різний час і віддалені один від одного певним проміжком часу; повторність має місце незалежно від того, чи була особа засуджена за раніше вчинений нею злочин; збереження кримінально-правового значення хоча б двома злочинами, що утворюють повторність [6, с. 99–110].

Вважаємо, що наведені ознаки, які в цілому правильно розкривають поняття повторності, все ж таки мають певні недоліки, оскільки не виділено найбільш суттєвих ознак, які виражають специфіку саме повторності злочинів, а не множинності злочинів загалом.

Узагальнивши вищевикладене, варто зауважити, що більшість науковців, які давали визначення повторності злочинів, вказували на обов'язковість такої ознаки, як вчинення особою двох або більше одиничних злочинів. Повторність утворює вчинення двох чи більше одиничних злочинів:

- 1) попереднього – вчинення якого передує повторності;
- 2) кожного наступного – який, власне, і є повторним.

Такі злочини виступають елементами повторності. У випадках, коли попередній і наступний (повторний) злочини названі в диспозиції відповідної частини статті Особливої частини КК, повторність злочинів виступає як кваліфікуюча ознака складу злочину. Якщо повторність злочинів прямо не передбачена в статті Особливої частини КК (наприклад, особа вчинила два умисних тяжких тілесних ушкоджень), вона розглядається як обставина, що обтяжує покарання.

Поняття злочину охоплює і суспільно небезпечні діяння особи, які є закінченими, і суспільно небезпечні діяння, що становлять собою незакінчений злочин (готування до злочину та замах на злочин). Так само поняття злочину охоплює не тільки діяння виконавця злочину, а й діяння співучасників злочину. Як зазначив В. М. Кудрявцев, особа визнається такою, що вчинила злочин, незалежно від того, чи вчинила вона закінчений злочин чи тільки готування до злочину або замах на злочин, була вона при цьому виконавцем злочину чи організатором, підбурювачем, пособником [7, с. 310].

Відповідно, для поняття повторності злочинів не має значення, чи обидва злочини були закінченими, чи це було готування до злочину або замах на вчинення злочину. Наприклад, якщо особа спочатку вчинила замах на крадіжку, а потім готування до грабежу, вчинені нею злочини за наявності інших необхідних ознак утворюють повторність. Однак, слід мати на увазі такі випадки, коли особа вчинила готування до злочину чи замах на злочин, а потім наступними діями доводить початий злочин до кінця. У такому разі повторності злочинів немає, оскільки попередня злочинна діяльність немає самостійного значення і охоплюється складом закінченого злочину [8, с. 11].

Для поняття повторності не мають значення і форми співучасті. Наприклад, якщо спочатку суб'єкт вчинив підбурювання до замаху на умисне вбивство однієї особи, а потім пособництво в умисному вбивстві іншої особи, дії такого суб'єкта за наявності інших ознак теж утворюють повторність злочинів.

Зауважимо, що діяння, які складають повторність злочинів, повинні утворювати самостійні склади злочинів. Наприклад, В.О. Владіміров зазначає, що повторними можуть бути встановлені такі суспільно небезпечні діяння особи, кожні з яких окремо містять ознаки самостійного складу злочину [9, с. 116]. Самостійний характер кожного із вчинених злочинних діянь має вирішальне значення при відмежуванні повторності злочинів від продовжуваного злочину. Як відзначив Н.О. Стручков, іноді те, що здається самостійним злочином, є лише окремим епізодом чи способом вчинення іншого більш тяжкого злочину, частиною складеного злочину [10, с. 24–25].

Аналіз статей Особливої частини Кримінального кодексу, які передбачають повторність як кваліфікуючу ознаку, дають можливість зробити висновок про те, що повторність злочинів – це вчинення особою таких суспільно небезпечних діянь, кожне з яких є кримінально караним, тобто є злочином. Іншими словами, для визнання в суспільно небезпечних діяннях особи повторності злочину потрібно, насамперед, встановити, що як в першому, так і в другому випадку особа вчинила злочин, а не будь-яке інше правопорушення.

Разом з тим, не можуть утворити повторності злочинів такі діяння особи, які через малозначність у першому випадку розглядалися як адміністративне, дисциплінарне правопорушення, а в другому випадку через підвищену суспільну небезпеку – як злочин. У цих випадках вчинені різні за характером суспільної небезпеки і юридичною природою правопорушення.

Отже, кожне з двох чи більше діянь, які утворюють повторність злочинів, повинні становити собою злочин, а не бути складовими одного і того ж посягання.

Другою ознакою повторності злочинів, яку виділяють вчені і яка випливає з нормативного визначення цього поняття, є вчинення двох і більше злочинів неодноразово. Слово «неодноразовий» визначається як «який здійснюється, відбувається і т. ін. не в той самий час із чим-небудь іншим» [11, с. 609]. Відповідно злочини, які утворюють повторність, повинні визначатись різними часовими показниками.

У кримінально-правовій літературі зазначено, що злочини, які утворюють повторність злочинів, повинні бути вчинені в різний час, тобто відокремлені один від одного певним проміжком часу. Часовий проміжок, який відділяє одиничні злочини між собою, має бути таким, щоб можна було відрізнити один злочин від іншого. Однак, він не повинен бути таким довгим, щоб між злочинами втрачався зв'язок [12, с. 16].

Різномісність вчинення злочинів означає, що з моменту закінчення злочину має минути стільки часу, щоб особа могла усвідомити факт вчинення одного злочину і зважити всі за і проти при вчиненні другого злочину [13, с. 26]. Тобто перший злочин повинен бути закінчений або припинений на стадії готування або замаху, а наступний ще не розпочатий.

Отже, в юридичній літературі вчинення злочинів у різний час пов'язують з моментом закінчення попереднього злочину, тобто повторний злочин, як правило, має вчинятися після моменту закінчення попереднього злочину.

Проте, як видається, таке твердження є не зовсім точним. Як слушно зауважено у постанові Пленуму Верховного Суду України від 4 червня 2010 р. № 7 «Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки», у межах повторності злочинів їх неодноразово вчинення може означати і те, що не збігаються за часовими показниками початкові моменти вчинення кожного зі злочинів. За наявності такої відмінності будь-які інші часові показники вчинених злочинів, зокрема і ті, що характеризують момент припинення суспільно небезпечного діяння, момент визнання злочину закінченим, значення не мають. У зв'язку з цим повторність можуть утворювати злочини, один з яких був вчинений у період, коли інший злочин вже розпочався, але ще не закінчився, наприклад, після початку вчинення шахрайства, але

до його закінчення особа вчиняє крадіжку. У такому разі вчиненим повторно вважається злочин, розпочатий пізніше.

Третю ознаку, яку виділяють, є те, що повторності злочинів утворюють злочини, які передбачені тією самою статтею або частиною статті Особливої частини КК України або злочини, які передбачені різними статтями КК, лише у випадках, прямо передбачених в Особливій частині КК України. За загальним правилом повторністю визнаються лише ті злочини, які передбачені однією статтею, а для тих випадків, коли в одній статті КК вміщено кілька різних складів злочинів – однією частиною статті Особливої частини КК. Ця ознака полягає в тому, що за змістом ч. 1 та ч. 3 ст. 32 КК повторність можуть утворювати: а) тотожні злочини, які передбачені тією самою статтею або частиною статті Особливої частини КК. При повторності тотожних злочинів можуть і повинні збігатися ознаки за складом злочину, а саме один суб'єкт, однаковий об'єкт, об'єктивна і суб'єктивна сторона; б) однорідні злочини – лише у випадках, прямо передбачених в Особливій частині КК. Наприклад, у примітці 1 до ст. 185 КК зазначено, що у статтях 185, 186 та 189–191 повторним визнається злочин, вчинений особою, яка раніше вчинила будь-який із злочинів, передбачених цими статтями або статтями 187, 262 цього Кодексу. Як бачимо, у цьому випадку зазначено повторність і однорідних злочинів, і тотожних.

Однак із семантичного тлумачення повторності злочинів випливає, що вона передбачає вчинення злочину, принаймні, ще один раз. Тому специфіка повторності полягає в тому, що її утворюють не тільки тотожні або, у разі особливої вказівки законодавця, однорідні чи схожі за своїми ознаками злочини. Для неї є характерним і вчинення в різний час кількох не пов'язаних між собою злочинів.

Тому ознака, що повторність злочинів утворюють злочини, які передбачені тією самою статтею або частиною статті Особливої частини КК України, або злочини, які передбачені різними статтями КК, лише у випадках, прямо передбачених в Особливій частині КК України, не є визначальною для повторності злочинів, оскільки повторність злочинів охоплює усі випадки вчинення злочинів, незалежно від того, чи злочини передбачені однією і тією самою статтею (частиною статті), чи різними статтями Особливої частини КК України.

Четвертою ознакою, яку виділяють у теорії, є те, що повторність має місце незалежно від того, чи була особа засуджена за раніше вчинений нею злочин. Більшість криміналістів вважає правильним положення, згідно з яким для повторності злочинів не має значення, чи

притягувалась особа до кримінальної відповідальності за вчинення попереднього злочину [14, с. 206]. Якщо звернутися до статей КК України, то скрізь, де є вказівка на повторність, не говориться про те, чи особа повинна бути чи навпаки, не повинна бути засуджена за раніше вчинений злочин. У статтях Особливої частини КК, де йдеться про повторність (наприклад, ч. 2 ст. 185 КК; ч. 2 ст. 306 КК; ч. 2 ст. 368 КК) лише вказано на вчинення злочину повторно без будь-яких застережень.

Отже, можна виокремити повторність, пов'язану із засудженням особи за попередній злочин, і повторність, не пов'язану із засудженням особи за попередній злочин. Як зазначив М.І. Бажанов, у всіх випадках, коли закон застосовує в диспозиції відповідної статті термін «повторність» ним охоплюються обидва вказаних її види [4, с. 52]. Наприклад, у ч. 2 ст. 289 КК України встановлено відповідальність за незаконне заволодіння транспортним засобом, вчинене повторно. Цією ознакою охоплюються випадки заволодіння транспортним засобом особою, яка раніше не була засуджена, а також випадки, коли особа вже засуджувалась за такий самий злочин і має за нього судимість. Інакше кажучи, загальне поняття повторності злочинів охоплює рецидив злочинів. Рецидив становить собою повторність, пов'язану із засудженням за попередній злочин. Рецидив злочинів виникає у випадках, коли особа, яка раніше була засуджена за вчинення умисного злочину, вчиняє новий умисний злочин, маючи не зняту, не погашену у встановленому законом порядку судимість за попередній злочин. При цьому не має значення, чи кваліфікуються всі вчинені винним злочини за однією чи за різними статтями Особливої частини КК.

Повторність охоплює рецидив злочинів у тому випадку, якщо рецидив не виступає ознакою складу злочину – не передбачений іншою частиною цієї ж статті КК. Якщо у кримінальному законі рецидив не виділено як ознаку складу злочину, але передбачено посилення відповідальності за наявності повторності, то повторне вчинення злочину особою, яка була засуджена за відповідний злочин, враховується як наявність повторності. Звідси випливає, що повторність злочинів охоплює усі випадки вчинення злочину незалежно, чи особа була засуджена за раніше вчинений злочин, і тому вказана ознака не є необхідною для визначення змісту повторності злочинів.

П'ята ознака, а саме збереження кримінально-правового значення хоча б двома злочинами, що утворюють повторність, безпосередньо впливає з ч. 4 ст. 32 КК України. Злочин не повинен враховуватись як

такий, що утворює разом з іншими злочинами повторність, якщо винного було звільнено від кримінальної відповідальності на підставах, передбачених законом, а також у випадках, коли судимість за цей злочин було погашено або знято. Втрата злочином свого кримінально-правового значення як елемента повторності в передбачених ч. 4 ст. 32 КК випадках є похідною від припинення кримінально-правових відносин між державою та особою з приводу вчиненого нею злочину. Припинення таких відносин означає, що факт вчинення особою злочину не повинен породжувати жодних негативних кримінально-правових наслідків для неї, чи розглядатись як елемент повторності.

Висновки. Враховуючи результати проведеного дослідження та виходячи із загальноприйнятого наукою розуміння ознак, їх поділу на істотні та не істотні, можна виділити такі ознаки, які виражають кримінально-правовий зміст повторності злочинів:

- повторність утворюють два і більше злочини;
- збереження кримінально-правового значення хоча б двома злочинами, що утворюють повторність;
- вчинення двох і більше злочинів неодноразово.

Отже, повторність злочинів – це вчинення особою неодноразово двох чи більше злочинів, принаймні два з яких зберігають кримінально-правове значення. Виділені ознаки повторності злочинів дають можливість стверджувати, що повторність злочинів охоплює усі випадки вчинення декількох злочинів, незалежно від їх характеристики як тотожних, однорідних чи різнорідних, а також злочинів, які пов'язані з попереднім засудженням, і тих, які не пов'язані з попереднім засудженням.

-
1. Войшвилло Е.К. Понятие / Е.К. Войшвилло. – М.: Изд-во Московск. ун-та, 1967. – 286 с.
 2. Кондаков Н.И. Логический словарь-справочник / Н.И. Кондаков. – М.: Наука, 1976. – 720 с.
 3. Пузиков П.Д. Понятия и их определения / П.Д. Пузиков. – Минск: Наука и техника, 1970. – 72 с.
 4. Бажанов М.И. Множественность преступлений по уголовному праву Украины / М.И. Бажанов. – Харьков: Право, 2000. – 128 с.
 5. Навроцький В.О. Основи кримінально-правової кваліфікації / В.О. Навроцький. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 704 с.
 6. Зінченко І.О. Множинність злочинів: поняття, види, призначення покарання: монографія / за заг. ред. проф. В.І. Тютюгіна. – Харків: Фінн, 2008. – 336 с.

7. Кудрявцев В.Н. Теоретические основы квалификации преступлений / В.Н. Кудрявцев. – М.: Госюриздат, 1963. – 324 с.
8. Дурманов Н.Д. Стадии совершения преступления по советскому уголовному праву / Н.Д. Дурманов. – М.: Госюриздат, 1955. – 211 с.
9. Владимиров В.А. Квалификация повторных преступлений против личной собственности граждан / В.А. Владимиров // Труды высшей школы МООП РСФСР. – Вып. 12. – 1965. – С. 116.
10. Стручков Н.А. Назначение наказания при совокупности преступлений / Н.А. Стручков. – М.: Госюриздат, 1957. – 144 с.
11. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.: Перун, 2001. – 1440 с.
12. Криволапов Г.Г. Множественность преступлений по советскому уголовному праву / Г.Г. Криволапов. – М.: Акад. МВД СССР, 1974. – 32 с.
13. Малков В.П. Повторность преступлений: понятие и уголовно-правовое значение / В.П. Малков. – Казань: Изд-во Казан. ун-та, 1970. – 174 с.
14. Кригер Г.А. Борьба с хищениями социалистического имущества / Г.А. Кригер. – М.: Юрид. лит., 1965. – 328 с.

Устрицкая Н.И. Уголовно-правовое содержание понятия повторности преступлений.

Проанализированы понятия повторности преступлений, признаки, присущие ей, и определены среди них те, которые являются обязательными и достаточными для определения понятия повторности преступлений.

Ключевые слова: *признаки, преступление, повторность преступлений.*

Ustrytska N.I. Criminal and legal meaning of repetition of crimes.

The concept of second offence, its features is analyzed; obligatory and sufficient features for the definition of repetition of crimes are determined.

Key words: *features, crime, repetition of crimes.*

Стаття надійшла 5 лютого 2012 р.